

Vi har blivit blinda för handelns fördelar

Dagens Nyheter den 18 december 2017

"All världens mat" hittar man inte bara på hyllan med lite udda varor. Men världen är så väl representerad i våra matvarubutiker att vi lätt glömmer hur mycket som är importerat och hur mycket handel faktiskt bidrar till vårt välstånd.

Ett säreget inslag i nästan varje välsorterad svensk livsmedelsbutik är den så kallade importhyllan, eller som den allt oftare kallas: hyllan med all världens mat. Det är en spännande hylla, men principerna för vilka varor som hamnar där är inte helt enkla att förstå.

Jordnötssmör som är osötat och alldagligt hamnar på vanliga hyllor någonstans mellan hasselnötskräm och honung. De sötade varianterna finns i regel på importhyllan. Aprikosmarmelad finns i flera varianter bland andra marmelader, men nyligen upptäckte jag att importhyllan hyser en finsmakarvariant med markant högre frukthalt.

Varorna på importhyllan kommer förvisso från andra länder, men det gör dem inte på något sätt unika. I en vanlig svensk livsmedelsbutik dräller det av produkter från andra länder. Importhyllans varor kännetecknas snarast av att de är lite udda och förmodligen efterfrågas av ganska få, och dess utbud ger definitivt ingen rättvisande bild av importens betydelse för svenska konsumenter.

En skylt med texten "All världens mat" skulle i själva verket passa utmärkt vid ingången till de flesta välsorterade livsmedelsbutiker. När den istället sitter vid en hylla där det står hönspastej och marshmallowfluff på burk, illustreras ett intressant fenomen: Vi tar den ekonomiska öppenheten för given, och vi har blivit så vana vid dess fördelar att vi inte längre lägger märke till dem. Eftersom ekonomisk öppenhet och globalisering ständigt ifrågasätts, finns det anledning att påminna om fördelarna.

Den kanske mest konkreta vinsten med ekonomisk öppenhet gentemot omvärlden är att det mesta vi konsumerar skulle vara omöjligt eller avsevärt dyrare att införskaffa utan handel. Den ekonomiska öppenheten ger emellertid också andra fördelar som kan vara svårare att sätta fingret på, men som är nog så viktiga. Konkurrensen från utlandet hjälper svenska företag att göra rätt saker på rätt sätt. Matchningen mellan arbetskraftens färdigheter och de jobb den ska utföra förbättras av öppenheten.

Ett mindre känt resultat är att den internationella konkurrensen främjar jämställdheten mellan könen. När företag utsätts för hårdare konkurrens, blir det nämligen svårare för dem att sätta löner som inte speglar det värde arbetskraften skapar. I praktiken har också ökad konkurrens genom handel med omvärlden visats gå hand i hand med minskade löneskillnader mellan kvinnor och män. Företag som vill överleva i den internationella konkurrensen har helt enkelt inte råd med överbetalda män och underbetalda kvinnor.

Medan fördelarna med ekonomisk öppenhet ofta tas för givna eller glöms bort, diskuteras nackdelarna desto mer. Ett vanligt påstående är exempelvis att den ekonomiska globaliseringen kommer till priset av ökade inkomstklyftor inom länder. Tanken har betydande stöd i forskningen.

När vissa jobb slås ut, andra jobb skapas och löner anpassar sig till ökad konkurrens, talar mycket för att inkomstspridningen kommer att öka. Flera studier har också visat på just detta samband: I genomsnitt har länder där ekonomisk öppenhet och globalisering har ökat också tenderat att få ökad inkomstspridning.

I år har emellertid en grupp tyska ekonomer vid Ifo-institutet i München undersökt närmare exakt vilka länder det är som förklarar detta samband. De visar att sambandet mellan ekonomisk globalisering och ökade inkomstskillnader framför allt beror på Kina och de före detta planekonomierna i Östeuropa. Dessa länder har under flera decennier upplevt ökad ekonomisk öppenhet ungefär samtidigt som ojämlikheten ökat kraftigt. Enkelt uttryckt har de gått från att vara länder med en relativt jämlik fattigdom till att bli länder där människor i varierande takt blir rikare på grund av just handel och öppenhet gentemot omvärlden.

Utvecklingen i Kina och Östeuropa är intressant, men minst lika intressant är följande: När forskarna plockar bort Kina och de före detta planekonomierna i Östeuropa från analysen, finns inte längre något samband mellan ekonomisk globalisering och ökad inkomstspridning. Det gäller oavsett om globalisering definieras snävt som handelsflöden eller ges en bredare tolkning som även inkluderar exempelvis turism.

Resultaten kommer tveklöst att skärskådas av andra forskare och sista ordet i frågan är knappast sagt. Det återstår att förklara vad det är som tycks göra att demokratiska marknadsekonomier kan öka graden av ekonomisk öppenhet utan att betala ett pris i form av stigande inkomstskillnader. Om ökad konkurrens bidrar till att minska orättvis lönediskriminering kan det vara en delförklaring. En annan rimlig hypotes är att välfärdsstatens omfördelning i de flesta länder fungerar som ett skydd mot ökad ojämlikhet i globaliseringens spår.

I vilket fall som helst är det goda nyheter om det visar sig att ekonomisk öppenhet inte måste innebära ökad ojämlikhet. Om Sverige skulle sluta sig ekonomiskt gentemot omvärlden är det nämligen betydligt mer än varorna på importhyllan som vi skulle gå miste om.

Andreas Bergh